

لزوم بررسی ظرفیت‌های ساختاری برای نهادهای اسلامی در گام دوم انقلاب اسلامی

هنگامه تحول آفرینی

[علیرضا نصراصفهانی *]

رهبر حکیم انقلاب اسلامی در چهلمین سالگرد پیروزی انقلاب اسلامی، با صدور «بیانیه گام دوم انقلاب»، با تبیین دستاوردهای سترگ چهاردهم گذشته نظام، تصویری از مختصات فعلی انقلاب اسلامی و نقشه راهی روشن از آرزوها و آرمان‌های بزرگ ملت ایران ارائه فرمودند و توصیه‌هایی اساسی به منظور «جهاد بزرگ برای ساختن ایران اسلامی بزرگ» اشاره فرمودند. در این راستا نظام جمهوری اسلامی با بازخوانی تجربیات خود در نهادهای ۱۱ انجام شده در گام اول انقلاب، باید نهدایی متناسب با گام دوم انقلاب اسلامی بازآفرینی کند. اگرچه بررسی مستوفای نهادهای متناسب با گام دوم انقلاب در حوصله این ویژه نخواهد بود ولی نگارنده در حد وسع خود با نگاهی به نهادهای ایجاد شده توسط امامین انقلاب اسلامی در چله اول انقلاب، از تکاها به بازتعریف و پیشنهادهای جدید متناسب با گام دوم انقلاب اسلامی اشاره خواهد کرد.

۱- گام اول انقلاب اسلامی

«نهادهای» به عنوان یکی از ابزارهای خلق قدرت هوشمند و نرم برای حکومت‌ها مطرح بوده که در مطالعات داخلی کمتر بدان توجه شده است، لذا راقم این سطور در این قسمت از یادداشت، به دنبال آن است فتح بابی در زمینه «نهادهای انجام شده در گام اول انقلاب» توسط امامین انقلاب اسلامی کند تا اندیشمندان حوزه و دانشگاه این ایده سیاستی را بسط و توسعه دهند.

۱-۱- زعامت حضرت امام خمینی^(ره) (پهنم ۱۳۵۷ تا خرداد ۱۳۶۸)

ایجاد نهادهای جهادی مردم‌پایه برای سازندگی و پاسداری از انقلاب اسلامی: حضرت امام خمینی^(ره) با یک خودباوری بزرگ که در سایه باورهای دینی همچون توکل، خدایاوری و ایمان به خدا معنا پیدا کرده بود، روح ما می توانیم را در مردمی که طی سالیان طولانی، تحت ستم حاکمان و نظام‌های مختلف شاهنشاهی بودند و در آن شرایط جز ذلت و کوچک نگه داشته شدن نصیبی نداشتند، زنده و بر مبنای همین باور و با تکیه بر مردم انقلاب کردند. امام خمینی^(ره) بر مبنای نقش ویژه‌ای که برای مردم قائل بودند و بر اساس ۳ باور اصلی «خدایاوری»، «خودباوری» و «مردم‌باوری» (همان‌طور که رهبر انقلاب اسلامی در بیانات ۱۴ خرداد سال ۹۲ به این ۳ باور در شخصیت حضرت امام خمینی^(ره) پرداختند) دستور تشکیل نهادهایی همچون «سپه سازندگی»، «هیئت سوادسازی»، «بنیاد مسکن انقلاب اسلامی»، «بنیاد مستضعفان انقلاب اسلامی»، «سپاه پاسداران انقلاب اسلامی» و «جهاد سازندگی ۲۲» را در همان سال‌های آغازین انقلاب صادر کردند نهادهایی که می‌توان گفت ایده‌شان برگرفته از حکمت و تدبیر، عقلانیت و روح عرفانی و بزرگ و دریافتگر الهامات الهی حضرت امام^(ره) بود. به عنوان نمونه، اثرگذاری نهاد سپاه پاسداران از همان اول انقلاب که کشور با بحران‌هایی همچون عملیات‌های کور ترویستی و جنگ تحمیلی روبه‌رو بود و همچنین موفقیت ۴۰ سال اخیر انقلاب اسلامی در عرصه نظامی و امنیتی، تاکنون ادامه یافته است.

۲- زعامت رهبر معظم انقلاب آیت‌الله خامنه‌ای مدظله‌العالی (خراد ۱۳۶۸ تاکنون)

توجه به عمق راهبردی ایران: بررسی نقشه ذهنی رهبر معظم انقلاب اسلامی طی این سال‌ها، دلالت از توجه عمیق ایشان به توسعه عمق راهبردی ایران در منطقه و جهان داشته است. تأسیس جامعه‌المصطفی العالمیه، نیروی قدس، مجمع تقریب مذاهب، سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی و... از سوی ایشان همه نشان از توجه معظم‌له به امتداد عمق راهبردی ایران است. ایشان حضور در کشورهای منطقه و طرفداری ملت‌های منطقه از ایران را نشان از عمق راهبردی ایران دانستند. ایشان سیاست قطعی جمهوری اسلامی را این دانستند «که طوری رفتار کند که دوستانش و هوادارانش در منطقه تقویت بشوند؛ این وظیفه ما است. حضور ما به معنای تقویت دوستان ما و تقویت هواداران ما است. ما نباید کاری کنیم که دوستان و وفاداران به جمهوری اسلامی در منطقه تضعیف بشوند.» (انقلاب ۱۹ دی ۹۹)

توجه به نهاد قرآن: تربیت ۱۰ تا ۱۵ میلیون حافظ قرآن به عنوان مطالبه رهبر معظم انقلاب، یکی از نخستین دستور کارها در توسعه نهاد قرآن در گام اول انقلاب بود. ایشان در دیدار قاریان

و حافظان و اساتید قرآنی در مرداد ۱۳۹۰ می‌فرمایند: «آن‌شاه‌الله ما باید ۱۰ میلیون حافظ قرآن داشته باشیم... وقتی حفظ باشد و این انس با تفسیر هم باشد و تدبر باشد، همان چیزی که انتظارش در جامعه ما هست، پیش می‌آید؛ شکوفایی قرآنی. شما تصور کنید ۱۰ میلیون، ۱۵ میلیون کسانی باشند از مردان و زنان که اینها با معارف قرآن آشنا باشند، ببینید این چقدر باارزش است. آموزش‌های قرآنی را، در درس‌های قرآنی را، تصایح قرآنی را، اندازهای قرآنی را، بشارت‌های قرآنی را در ذهن داشته باشند، آنها را مرور کنند، آنها را بر دل خودشان فرابخوانند؛ اصلاً یک ملت پولادینی به وجود می‌آید.»

این مطالبه رهبر معظم انقلاب به علت سهولت‌انگاری سازمان‌های مسؤول هنوز رنگ واقعیت نگرفته است و فاصله زیادی با چشم‌انداز و منویات معظم‌له در شکل‌گیری نهاد قرآن در کشور وجود دارد.

توجه به توسعه نهاد زبان فارسی: بررسی بیانات و منظومه فکری رهبر معظم انقلاب نشان می‌دهد ایشان دل‌بستگی عمیقی به زبان فارسی دارند و ترویج آن را لازمه نیل به طرح بلندمدت‌شان در جهت تمدن‌سازی بزرگ اسلامی می‌دانند، چرا که ممکن است بدون پافشاری بر اصالت‌های فرهنگی و زبانی و از طریق مستحیل شدن در جامعه جهانی به مظاهر مادی توسعه دست یازید ولی از این رهگذر هرگز نمی‌توان به یک ابرقدرت تبدیل شد. از نگاه رهبر معظم انقلاب اسلامی زبان فارسی رمز هویت ملی، میراث عظیم، باشکوه و بسیار ارزشمند فرهنگی برای ملت‌های فارسی‌زبان است. ایشان معرفی موجودی‌های فلسفی، معرفتی و علمی ملت‌های فارسی‌زبان به ملت‌های دیگر را مستلزم جایگاه شایسته زبان فارسی در جهان و زبان فارسی به عنوان یک فناوری نرم برای توسعه قدرت ایران دانسته‌اند. اگرچه اهتمام ویژه رهبر معظم انقلاب در دیدار سالانه با شاعران نشان از تأکید ایشان بر شعر و زبان فارسی در طول این سال‌ها داشته است اما ارزیابی سیاست‌های بالادستی نظام در حوزه زبان فارسی، نشان از عدم توجه ویژه مسؤولان و سازمان‌های مرتبط در پیاده‌سازی این سیاست‌هاست و لذا به نظر می‌رسد هنوز نهاد زبان فارسی در گام اول انقلاب از سطح رهبر معظم انقلاب فراتر نرفته است.

۲- گام دوم انقلاب اسلامی

نگارنده بر این باور است اندیشمندان نظام جمهوری اسلامی ایران می‌توانند با آسیب‌شناسی نهادهای خلق شده در چله اول نظام اسلامی، طرح‌هایی برای ترمیم نهادهای ناکارآمد کنونی ارائه

■ «نهادهای» به عنوان یکی از ابزارهای خلق قدرت هوشمند و نرم برای حکومت‌ها مطرح بوده که در مطالعات داخلی کمتر بدان توجه شده است، لذا راقم این سطور در این قسمت از یادداشت، به دنبال آن است فتح بابی در زمینه «نهادهای انجام شده در گام اول انقلاب» توسط امامین انقلاب اسلامی کند تا اندیشمندان حوزه و دانشگاه این ایده سیاستی را بسط و توسعه دهند

بردن شایستگی کمی و کیفی نمایه‌سازی محتوای دانش فارسی و پایگاه‌های استنادی علوم جهان اسلام است. از طرفی با آنکه حجم قابل اعتنايي از توجهات در اسناد بالادستی به زبان فارسی معطوف شده است اما تکالیف قانونی از سوی دستگاه‌های ذی‌ربط اجرا نشده است. نهاد متولی زبان فارسی باید در اولویت‌های خود، پیگیری این سیاست‌ها و اسناد بالادستی را در جهت تقویت زبان فارسی به عهده بگیرد.

نهاد پیشرفت: حرکت کشور در مسیر پیشرفت در گام دوم انقلاب اسلامی با موانعی در داخل کشور رو به رو است. عزم و اراده کافی برای پیشرفت در دستگاه‌ها وجود ندارد. در حالی که ضرورت بسیاری از اصلاحات و تغییرات روشن شده است، همچنان اقدام مؤثری در این راستا انجام نمی‌شود. دستگاه‌ها در برابر پیشرفت مقاومت می‌کنند. چالش‌های پیشرفت اختصاص به طیف سیاسی خاصی ندارد، بلکه در زمان مدیریت جریان‌های گوناگون در هر قوه مشهود بوده است.

از طرفی متولیان اجرا، نوآوری و تحول آفرینی نخواهند داشت. آنها نمی‌توانند به تغییراتی بنیادین که به زحماتشان می‌بکنند یا نظمی را که به آن خو کرده‌اند، تغییر دهد. پیشرفت، تشکیلاتی با تمرکز بر پیشرفت را می‌طلبد. بر این مبنای نهادهایی جهت سکنداری پیشرفت در کشور در گام دوم انقلاب ایجاد شده و توسعه پیدا کنند. این نهادها با توجه به مأموریت خود واجد شایستگی‌هایی از قبیل ارائه ابتکارات تحولی و جهش‌زا (با منطق بالا به پایین)، مطالعات عمیق و وسیع، آگاهی از تجارب جهانی و تکنیک‌های روز، شکیبایی و توانایی در افتخار و مجاب‌سازی، اشراف بر اهداف، جلوتر از نهاد اجرا و اعتمادسازی و پرهیز از رقابت با مجریان هستند. مدیران سازمان‌های متولی پیشرفت

ضروری است توجه کنند کارشان پیگیری تا تحقق اهداف است. بدنه اصلی سازمان‌های هدایتگر پیشرفت را باید از نیروهای جوان تر تشکیل داد نه با فرهیختگان جاافتاده. همچنین نهاد مدیریت پیشرفت نباید وارد رقابت‌های سیاسی شود و در نهایت آنکه موفقیت این سازمان‌ها در گرو بودجه و امکانات و اختیارات اجرایی و املاک و تشکیلات عریض و طویل نیست، بلکه منوط به هماهنگی، افتخار و مجاب‌سازی و جلب اعتماد سازمان‌های مجری برای هدایت پیشرفت در کشور است. نقش سازمان‌های مدیریت پیشرفت، سندنویسی و رونمایی از آن نیست، بلکه پیگیری و هدایت تا تحقق اهداف است. با این حال تدوین اسناد نیز بخشی از کار سازمان‌های مدیریت پیشرفت است. کارکرد ویژه این اسناد ۲ چیز است: روشن کردن کارها و اقداماتی که باید انجام شود و کسب مشروعیت قانونی برای طرح‌ها و رسمیت یافتن در ساختار سیاسی کشور.

■ **مدیر گروه آینده‌پژوهی حکمرانی پژوهشکده چشم‌انداز و آینده‌پژوهی وابسته به مجمع تشخیص مصلحت نظام**

پی‌نوشت

۱- بنا بر تعریف یکی از نهادگرایان برجسته معاصر به نام نورث، «نهادهای» قوانین بازی در جامعه‌اند، یا به عبارت سنجیده‌تر، قیودی هستند وضع شده از جانب نوع بشر، البته ما معتقد به قوانین الهی نیز هستیم که تعاملات انسانی را ساختارمند می‌کند. «نهادهای» محدودیت‌های رسمی (قواعد، قوانین، قانون اساسی) و غیر رسمی (هنجارهای رفتاری، رسوم، دستورالعمل‌های رفتاری خودتحمیل‌شونده) را شامل می‌شوند و از خصلت ضمانت اجرا برخوردارند. (نراند چاونس، اقتصاد نهادی، انتشارات دانشگاه تهران) ۲- «تاریخ جهاد سازندگی از تأسیس تانهدای‌سازی» عنوان رساله دکتری «ریک ساندر لایب» دانشجوی دکتری دانشگاه پرینستون است که برای مدت ۲ سال در ایران تحقیقات مفصلی را با موضوع تاریخ جهاد سازندگی انجام داده است. در این پایان‌نامه در بسیاری از اسنادهای مرزی کشور تحقیق میدانی شده و با تعداد معتدلهایی از پیشکسوتان جهاد سازندگی مصاحبه شده است. این رساله در سال ۲۰۱۴-۲۰۱۳ پایان‌نامه برتر بخش مطالعات غرب آسیای دانشگاه فلوریدا شد. آنچه در این رساله مورد توجه قرار گرفته کیفیت و قدرت نرم نهاد انقلابی جهاد سازندگی است. Lob, E. S. (2013). An institutional history of the Iranian Construction Jihad: From inception to institutionalization (1979-2011) (Doctoral dissertation, Princeton University).

به بالاترین سرعت، بدون قطعی دانلود کنید

حجم نامحدود و پرسرعت با انتخاب اینترنت باکیفیت

بهارمانه شرق

www.baharnet.ir

1 3 5 7

R 2 4 6